

Genealogie rodů Kočků a Fialů aneb čím je genealogie prospěšná

VĚRA SMOLOVÁ

ABSTRACT: The genealogy of the Kočka and Fiala miller family, or The benefits of genealogy

In some cases, the history of specific families may help to illuminate the general history of a specific location or even region. This is the case for Příbram's silver ore district, where a number of regional historians have attempted to localise Kocour's mill, linked with the construction of Příbram's ironworks and Fiala's mills in the past. Success was only achieved, however, using genealogical research on their families and the ambiguous use of the surnames Kočka, Kocour and Fiala. The desired result would not have been achieved without a careful study of sources on the history of Příbram's ironworks and mining in general. vůbec.

KEY WORDS: Mill – Miller – Iron – Mining – Iron – Silver – Water-driven Ironwork – Genealogy

CONTACTS: PhDr. Věra Smolová, Státní oblastní archiv Praha – Státní okresní archiv Příbram, E. Beneše 337, 261 01 Příbram; e-mail: vera.smolova@soapraha.cz

Středočeská Příbram s okolními vesnicemi rozloženými vesměs pod hřebenem Brd, táhnoucím se jihozápadně od města, patřivala před husitskými válkami pražským arcibiskupům. Roku 1579 se město stalo královským a o pět let později si koupilo několik vsí, z nichž vzniklo panství města Příbramě.¹ Již za časů císaře Karla IV. a pak znovu od začátku 16. století se ve zdejším důlním revíru těžila stříbronosná ruda, která se zpracovávala v místních puchýrnách a stříbrných hutích. Těžba zde s přestávkami probíhala až do roku 1978.² Hluboko do druhé poloviny 19. století se pro pohon důlních a hutních zařízení včetně čerpadel používala energie vodních kol, umístěných na Litavce a na Příbramském potoce, na kterých ovšem stála také celá řada obilních mlýnů, pil, šlejferny (brusírny) a soukenická i jirchářská valcha.³

Litavka pramení v brdských lesích nad vesnicí Láz a dále protéká Bohutínem, pod Březovými Horami a Podlesím. Před Lhotou u Příbramě (dříve Německou) se stáčí doprava k Trhovým Dušníkům. Před nimi se do Litavky u tzv. Okrouhllice vlévá Příbramský potok začínající nad vsí Brodem pod soutokem potoka Vojna tekoucího od stejnojmenného vrchu Vojna s lesním potokem a vodou vycházející ze štoly dolu na železnou rudu, a s potokem tekoucím od Lešetec a Konětop.

1 Státní oblastní archiv (dále SOA) v Praze – Státní okresní archiv (dále SOKA) Příbram, fond Archiv města Příbram, MM, inv. č. 8, 17.

2 Jiří BAMBAS, *Březohorský rudní revír*; Komitét symposia Hornická Příbram ve vědě a technice, Příbram 1990.

3 SOKA Příbram, fond Okresní úřad Příbram 1850–1948, Stará vodní kniha.

Obrázek 1 – Znak cechu přibramských mlynářů z cechovní knihy, 1601. Státní okresní archiv Přibram.

Litavka se v Berouně vlévá do Berounky. Po většinu roku je spíše potokem, který se ovšem při častých povodních dokáže řádně rozlítit, jak už vypovídá i její jméno. V některých měsících nebo letech naopak bývalo vody málo, a protože šlo o vodu nestálou, musela být nad každým mlýnem vybudována nádržka. I tak vzhledem k neuvěřitelně vysokému počtu vodních kol na vrchní vodu, která na Litavce v tomto regionu byla umístěna, docházelo o vodu mezi mlynáři a horním závodem k častým sporům.⁴

V roce 1528 se zmiňuje pod Bohutínem mlýn Maršův, který byl v roce 1584 při vkladu statku města Přibrami do desk zemských prvním z jejich dvou poddanských mlýnů ležících pod touto převážně hornickou osadou. Jeho majitelem byl tehdy rod Kočků a pro další lokalizaci mlýna je důležité, že se v pramenech udává jako „ležící proti Kozičinu“, to znamená, že tato ves musela být od mlý-

na vidět.⁵

Rodové jméno se za mlynáře Václava Kočky změnilo na Kocour. Václav Kocour byl v roce 1601 jedním ze čtyř nejvýznamnějších přibramských mlynářů, kteří byli vysláni městem Přibramí hor stříbrných do města Knína hor zlatých, aby odtud přinesli nový mlynářský pořádek.⁶

V roce 1612 oženil Václav Kocour svého syna Jeronýma s Reginou, ti však měli zřejmě jedinou dceru. Po Reginině smrti se Jeroným Kocour oženil s jistou Kateřinou, ale děti neměli.⁷ Rod Kocourů s ním vymřel po meči. Během třicetileté války se ovdovělá Kateřina Kocourová provdala za Jana Kolíka, který se vzhledem k těžkým válečným letům vyučil mlynářem během tří měsíců,⁸ již za dva roky ale zemřel. Stárnoucí Kateřina se brzy potom provdala za svého osmnáctiletého tovaryše Matěje Fialu. Jak bylo tehdy běžné, novému mlynáři se začalo „po mlýně“ říkat Kocour.

4 SOKA Přibram, fond Archiv města Přibram, MM, inv. č. 176 – Záležitosti mlynářů 1653–1790.

5 SOKA Přibram, fond Archiv města Přibram, MM, inv. č. 17, s. 65nn; inv. č. 121, fol. 40r–v.

6 SOKA Přibram, fond Cech mlynářů, inv. č. 2, fol. 11.

7 SOKA Přibram, fond Archiv města Přibram, MM, inv. č. 147, fol. 21r.

8 SOKA Přibram, fond Cech mlynářů, inv. č. 3, s. 104.

Matěj Fiala jinak Kocour se stal roku 1641 mistrem.⁹ S Kateřinou, vdovou po majiteli mlýna Jeronýmovi Kocourovi, se mu podařilo zplodit syna Jana. Krátce před Kateřininou smrtí se Matěj Fiala jinak Kocour stal díky svolení příbramské městské rady právoplatným majitelem Kocourova mlýna.¹⁰ Když Kateřina zemřela (asi 1647 nebo 1648), v mlýně mu pomáhal bratr Kryštof Fiala, kterému se ale pro odlišení říkalo Uher. Matěj Fiala jinak Kocour se brzy oženil s mladičkou Evou, zvanou pak Kocourka i Fialová.¹¹ Narodily se jim přinejmenším děti Martin (narozen před rokem 1651), Blažej, Mikuláš (narozen 1660) a Anna.¹²

Dne 12. května 1653 Příbram vysadila svůj dosud poddanský Kocourovský mlýn s pilou jako svobodný mlýn Matěji Fialovi za jeho poslušnost a opravdovou dobročinnost, kterou obci prokázal „v důležitých a platných potřebách“ během třicetileté války, kdy obci poskytl značný obnos na zaplacení jejích dluhů.¹³ Svého syna Jana z prvního manželství dal učit mlynářem u svého bratra Kryštofa Fialy Uhra. Když se Martin v roce 1664 vyučil, jeho otec Martin Fiala jinak Kocour už byl mrtev.¹⁴

Jan Fiala (Kocour) svému otci ležícímu na smrtelné posteli slíbil, že zůstane v Kocourovském mlýně a bude pomáhat své maceše Evě, dokud jeho nevlastní bratr Martin nedospěje. V listopadu 1668 se z tohoto Kocourovského mlýna Jan Kocour ženil.

Jak vyplývá z dalších zápisů, Eva Fialová čili Kocourka byla nejen svárlivé povahy, ale také špatná hospodyně. Kocourovský mlýn upadl do dluhů a v listopadu 1679 ho Eva Kocourka prodala svému vlastnímu synovi Martinovi za 300 zlatých rýnských.¹⁵ Jan Fiala (Kocour) mu právo na svobodný Kocourovský mlýn přenechal a za peníze, které mu Martin dal, si někdy před rokem 1685 koupil nebo postavil příbramský poddanský mlýn pod Brodem, v němž před rokem 1690 zemřel.¹⁶ Zůstali po něm přinejmenším dcera Alžběta a zřejmě i syn Václav Kocour, jejichž matka se brzy znovu provdala a roku 1694 mlýn prodala.¹⁷

Martin Kocour se v roce 1685 dostal do sporu se svou matkou Evou, která svého vlastního syna obvinila, že špatně hospodaří. Chtěla totiž, aby se stal majitelem mlýna její mladší syn Mikuláš. Tehdy se nejstarší syn Matěje Fialy Kocoura Jan Kocour svého nevlastního mladšího bratra Martina zastal a vyličil celou záležitost před úřady. Královská česká komora v roce 1690 nařídila Evě, která se podle jedné zprávy snad dokonce vdala za svého švagra Uhra, aby už konečně dala pokoj.¹⁸ Mikuláš Kocour se v roce 1693 stal nájemcem tehdy obecního mlýna pod Novým

9 SOKA Příbram, fond Cech mlynářů, inv. č. 3, s. 106.

10 SOKA Příbram, fond Archiv města Příbram, MM, inv. č. 147, fol. 36r.

11 Helena KLÍMOVÁ, Helena (ed.). *Soupis poddaných podle věry z roku 1651, Berounsko*, Praha 2007, s. 235.

12 SOA v Praze, fond Sbirka matrik, Děkaný úřad Příbram, M1, 1658.

13 SOKA Příbram, fond Archiv města Příbram, MM, inv. č. 14, fol. 49a–50a; inv. č. 176.

14 SOKA Příbram, fond Cech mlynářů, inv. č. 3, s. 115, 291, 293.

15 SOKA Příbram, fond Archiv města Příbram, MM, inv. č. 124, fol. 98v–99v.

16 Národní archiv Praha, fond Stará manipulace, P/52/20.

17 SOKA Příbram, fond Archiv města Příbram, MM, inv. č. 126, fol. 433–434. SOA v Praze, fond Sbirka matrik, Děkaný úřad Příbram, M2, s. 155.

18 Národní archiv Praha, fond Stará manipulace, P 52/20.

rybníkem na Příbramském potoce. V pramenech se uvádí, že roku 1735 si Mikuláš zvaný už jen Fiala koupil velký statek na Březových Horách a někdy potom zemřel. Osudy jeho syna Josefa zatím nejsou známy.¹⁹

Teprve po skončení vleklého rodinného sporu se v září 1691 projednávalo přijetí Martina Kocoura za mistra mlynářského cechu. V roce 1693 se objevuje Martin Kocour jako vyjednaváč ve sporu mlynářů s městem o placení kontribuce, která byla dle jejich názoru nepřiměřeně vysoká. Byl výborný hospodář, například v červenci 1699 koupil od poddaných obecních vesnice z Kozičina pole, které měl dlouhá léta v zástavě.²⁰

V roce 1690 se stal příbramským hormistrem Jakub Bittner z Kašperských Hor. Hospodářská situace města včetně stříbrných dolů byla velmi špatná, a tak již na přelomu 17. a 18. století navrhoval tento vynikající odborník zřízení městské železárny, ve které by se zpracovávala železná ruda z okolních dolů. Pro stavbu vysoké pece a hamru bylo nakonec vybráno místo na Litavce pod Bohutínem a pod Kocourovým mlýnem – u obecního Vokačovského mlýna, jehož nádržka a náhon se měly využívat. Druhý hamr (zvaný později dolejší) měl být mnohem níž, až na soutoku Litavky a Obecnického potoka. V lednu 1702 stavba železářského závodu začala. Vysoká pec byla hotova počátkem roku 1704. Současně s ní byl uveden do provozu přilehlý hamr (zvaný později prostřední) a začala tu fungovat také papírna zpracovávající hadry.²¹

Dva stávající hamry brzy nestačily železo zpracovávat, a tak Jakub Bittner hledal místo, kde by se mohl vybudovat hamr třetí. Nejvíce se příbramským úředníkům zamlouval mlýn Martina Kocoura nad vysokou pecí. Zřízení třetího hamru na jeho místě by totiž mělo i tu výhodu, že by si město mohlo snáz pouštět vodu na své provozy. K dohodě s Martinem Kocourem však nedošlo.

Po Bittnerově smrti byl v březnu 1705 novým hormistrem jmenován Jiří Tomáš Pusch, dosavadní správce rožmitálského arcibiskupského statku, jeho železáren a vysokých pecí. Byl zvyklý prosazovat svou vůli, a tak donutil městskou radu, že již 4. dubna 1705 vyměnila s Martinem Kocourem jeho mlýn nad vysokou pecí za obecní Kolenáčovský mlýn ležící pod vysokou pecí. V dosavadním Kocourově mlýně vybudovala obec hamr (hořejší), kolem kterého brzy vznikla z chalup hamerníků ves Hamr.²²

Obec Martinovi Fialovi jinak Kocourovi postoupila mlýn s pilou a se vším stavením, s chalupou, rybníčkem pod mlýnem, se zahrádkou za stodolou, s chmelničkou nad mlýnem a dalšími polnostmi. Martin Fiala jinak Kocour se do něj přestěhoval s celou svou početnou rodinou včetně synů Pavla, Jakuba, Františka, zřejmě i Matěje a jistě téměř ročního Jana.²³

Mlynář Martin si posléze začal stěžovat, že mu železné hutě zdržují vodu.

19 SOKA Příbram, fond Archiv města Březové Hory, inv. č. 9, fol. 88r–91r.

20 SOKA Příbram, fond Archiv města Příbram, MM, inv. č. 53, fol. 76v–123v; inv. č. 14, fol. 93.

21 Věra SMOLOVÁ – František STEHLÍK, *Šest generací slavného hormistra Jana Antonína Alise*, Podbrdsko XX, 2013, s. 7–58.

22 SOKA Příbram, fond Archiv města Příbram, MM, inv. č. 14, fol. 212r–214v.

23 SOA v Praze, fond Sbirka matrik, Děkaný úřad Příbram, M2, 1704.

V dubnu 1713 se za přítomnosti komise české komory konala prohlídka jeho mlýna. Komisaři se usnesli, že mu příbramská obec na svůj náklad rozšíří vodní tok a vybudovat nádržku, ve které bude moci držet vodu v době sucha, aby ji podle své potřeby mohl pouštět buď na pilu, nebo na mlýn. Spory o vodu mezi příbramskou obcí a Martinem Fialou, který se nadále i v písemných pramenech nazýval Kocourem, přestože už na Kocourovském mlýně nehospodařil, však neustaly.²⁴ Martin Fiala jinak Kocour zemřel někdy po roce 1724 a někdejší Kolenáčovský mlýn, zvaný už Fialovým, ale někdy i Kocourovým, převzali jeho synové.²⁵

Prosperita železářského závodu postupně klesala a po roce 1761 byl jako prodělečný likvidován. V letech 1768–1770 byl po předchozím výkupu pozemků v bezprostředním sousedství železné pece postaven první velký báňský rybník na Příbramsku, zvaný Vysokopecký. Při jeho výstavbě byl zbourán i někdejší Vokačovský, později obecní mlýn a vodní nádrže, dříve patřící k mlýnu, huti a hamru.

Roku 1777 byl prodán také opuštěný hořejší hamr, vybudovaný na místě původního Kocourovského mlýna. Mlynář Ignác Fousek si jej mohl opět přestavět na mlýn s pilou, ale jméno Kocourovský už se mlýnu nevrátilo.²⁶ Rodina Fialů zájem o jeho koupi neprojevila, lokalitě dodnes zůstalo jméno U Hamru a kromě nádržky zde z mlýna zbylo jen mlýniště.

Potomstvo Martina Fialy jinak Kocoura se během 18. století dále rozrůstalo, ale všichni jeho vnuci a pravnucci už užívali jen příjmení Fiala. Někdejší Kolenáčovský mlýn, který vlastní jejich potomci s krátkou přestávkou v první polovině 19. století dosud, se nyní nazývá Hořejší Fiala. Ve druhé polovině 19. století čistili dělníci náhon u nádržky a vykopali hrnc s mincemi. Mlynář Fiala hned přiběhl, dělníky odehnal a hrnc si odnesl. Asi za dva roky potom začal stavět nový velký mlýn.²⁷

Obrázek 2 – Mlýniště Kocourova mlýna, 1945, foto Karel Valta. Státní okresní archiv Příbram.

Mlýn, který leží pod ním, získali smlouvou z 12. února 1857 a 14. června 1858 František a Josefa Fialovi, po nich byl majitelem Theodor Fiala. Dosud se mu říká Dolejší Fiala.²⁸ V roce 1896 byl úspěšně ukončen více než půlstoletý spor pěti mlynářů o vodu s horním závodem, který financovali majitelé obou mlý-

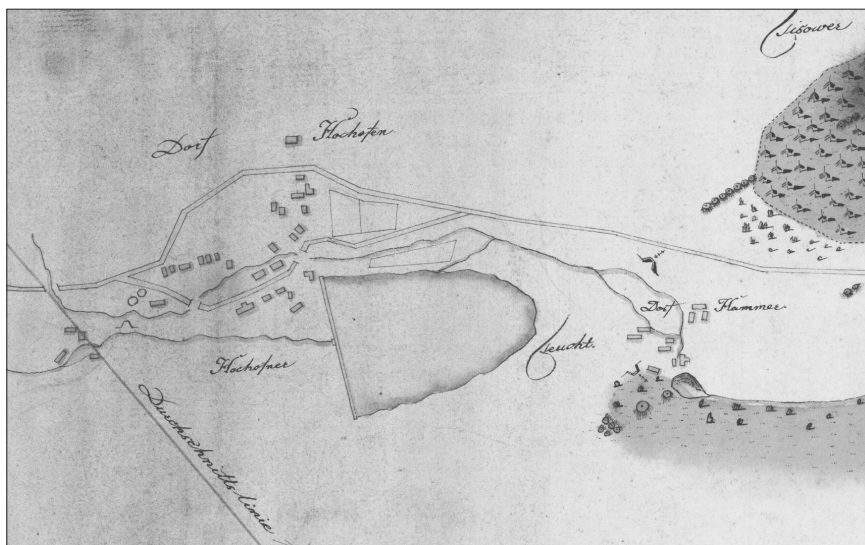
24 SOKA Příbram, fond Archiv města Příbram, MM, inv. č. 14, fol. 274r–275v.

25 SOKA Příbram, fond Archiv města Příbram, MM, inv. č. 22, fol. 157v–158r.

26 SOKA Příbram, fond Archiv města Příbram, MM, inv. č. 148, fol. 53v–57r, 77v–79r. Archiv DIAMO, fond Archiv Rudných dolů Příbram, mapový materiál.

27 SOKA Příbram, fond Archiv města Příbram, AM Příbram, S, inv. č. 45, 181, 195; fond Okresní úřad Příbram, Stará vodní kniha, vložka 39.

28 SOKA Příbram, fond Okresní úřad Příbram, Stará vodní kniha, vložka 40.

Obrázek 3 – Mlýny kolem vysoké pece po roce 1794: zleva ves Hamr a Achačův (Kocourovský) mlýn, Vysokopecký rybník, pod hrází lokalita někdejšího Vokačovského mlýna, pozdější vysoké pece, vpravo Kolenáčovský mlýn, do kterého se musel přestěhovat Martin Fiala jinak Kocour; dnes mlýn Hořejší Fiala. Státní okresní archiv Příbram.

nů, Josef a František Fialové. Došlo k dohodě, podle které všichni dostali finanční náhradu a spokojili se s přidělenými třemi palci vody dle normálního znamení každou středu, kdy se jim pouštěla voda z báňských rybníků.²⁹

Již v roce 1779 koupil syn Matěje Fialy – František Fiala – mlýn na Příbramském potoce, ležící pod výše zmíněným mlýnem pod Brodem. Tento mlýn používal místo nádržky obecní rybník, vybudovaný v roce 1713. Po zřejmě prvním majiteli mlýna Janu Žlutickém byl posléze pojmenován i rybník, který mezi roky 1812 a 1848 připadl k mlýnu. Čtyři generace Fialů tu hospodařily asi 140 let, a tak se i rybníku začalo říkat Fialův.³⁰ Po smrti mlynáře Cyrila Fialy v roce 1909 se jeho vdova Marie Fialová znovu provdala za Josefa Havrlika. Pátá generace Fialů, Josef a František Fialovi, později z mlýna odešli, rybníku však jméno Fialův či Fialák zůstalo dodnes.

Rozluštit složitou historii a lokalizaci Kocourova a Fialových mlýnů se pokoušelo několik předchozích regionálních historiků. Podařilo se to však až na základě genealogického bádání o jejich rodinách a nejednoznačném užívání příjmení Kočka, Kocour a Fiala. Kýženého výsledku by nebylo dosaženo ani bez důkladného studia pramenů k historii příbramského železářského závodu a dolování uřbec.

²⁹ Horymír, ročník 1896.

³⁰ SOKA Příbram, fond Archiv města Příbram, MM, inv. č. 55, s. 78; inv. č. 132, fol. 195. Fond Okresní úřad Příbram, Stará vodní kniha, vložka 65. Fond Archiv města Příbram, S, inv. č. 181, 195. Fond Okresní soud Příbram, podklady k pozemkové knize, Fialův mlýn.